

Vrijheidsverhalen

Herdenken en Herinneren

in de Stadionbuurt

2023

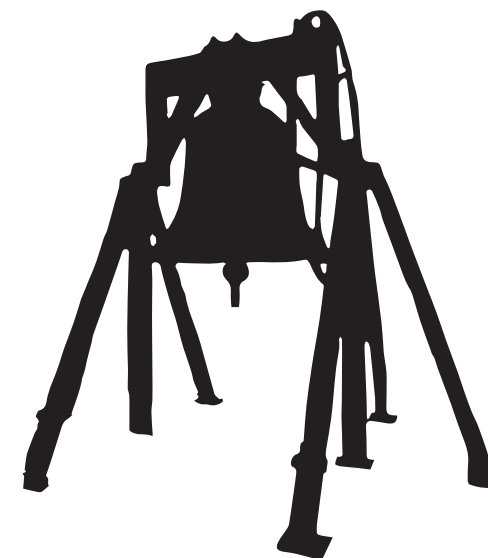
Stadsdorp
Olympia

Combiwel
versterkt welzijn

✘ Gemeente
✘ Amsterdam
✘ Zuid

VRIJHEIDSVERHALEN HERDENKEN EN HERINNEREN IN DE STADIONBUURT 2023

OVER VLUCHTEN, VREDE EN NIET VERGETEN

Ook dit jaar presenteren de verschillende organisaties uit de buurt een verhalenboekje dat een beeld geeft van activiteiten rond herdenken, herinneren, vrijheid, vrede in Europa. We hebben dit jaar nadruk gelegd op het vertellen van de geschiedenis, nu wij in Nederland al vele jaren in vrede leven. Er hebben gesprekken plaatsgevonden met ooggetuigen en jongeren. We zijn erop uitgetrokken om meer over de geschiedenis te horen en als het ware te voelen wat het betekent als je moet vluchten uit je land. Als je je familie moet achterlaten. Als je niet weet of zij nog leven.

KOPERPOETS

We zijn de struikelstenen gaan poetsen, die vorig jaar in mei op het Stadionplein zijn neergelegd. We hebben kinderen verteld over hun levensgeschiedenis. Kinderen en ouders waren erbij toen we met koperpoets en tandenborstels de koperen stenen weer lieten glimmen en de namen lasen van jonge kinderen en hun familieleden.

We zijn met kinderen en begeleiders van Combiwel naar het Joods Historisch Museum gegaan. Bij de Dokwerker en bij het Waterlooplein, bij het Namenmonument zochten kinderen naar de familie Frank. In het Joods Historisch Museum maakten kinderen op interactieve wijze kennis met de Joodse manier van leven. Zie de fotorapportage, hoe de begeleiders van Combiwel dit in beelden hebben vastgelegd.

BRIEVEN

Ook zijn we op verzoek van Isam en de kinderclub uit het Olympisch Kwartier met een grote groep kinderen en ouders naar het Anne Frank Huis gegaan. Voor we erheen gingen, bespraken we met de kinderen wat het betekent als je niet meer naar school kan en als je je vrienden niet meer ziet. De kinderen bleken er al veel van te weten. Het was een indrukwekkend bezoek dat kinderen en ouders niet meer vergeten.

Kinderen hebben brieven geschreven aan Anne, nadat zij brieven van Anne hadden gelezen. Ze weten dat “lieve Kitty” een vriendin is die Anne heeft bedacht, omdat zij zich eenzaam en buitengesloten voelde, toen zij ondergedoken was achter de boekenkast in het Achterhuis.

VRIJHEIDSMAALTIJD

We zijn naar het Schaduwmonument gegaan op het Olympiaplein – daar moesten de Joden zich melden om op transport te gaan. We hebben weer kennisgemaakt met de eigenaar van Bagel Best. We hebben hem verteld dat we met hem en zijn familie in Oekraïne meelevden. Op 11 mei gaan we daar het Vrijheidsverhalenbuurtproject afsluiten met een Vrijheidsmaaltijd met alle deelnemers. We hebben de schaduwen geveegd, want er waren veel takken en katjes gevallen en we zijn er gaan voetballen. Er is een lespakket ontwikkeld over deze plek en over het monument in onze buurt – lees het artikel in dit verhalenboekje.

SAMENWERKING

Oekraïense kinderen in onze buurt! Het Montessori Lyceum Oost geeft in het ‘oude’ gebouw van de Eloutschool les aan deze kinderen. Combiwel heeft contact met hen gelegd. Er wordt een samenwerking opgebouwd. Kinderen komen deelnemen aan sportactiviteiten in de ARGO. Wanneer het mogelijk is zullen we via buurtcontacten steun geven bij de begeleiding.

We willen benadrukken dat er op veel plekken in de buurt m.n. op de scholen veel aandacht wordt besteed aan de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Dat we de sporen hiervan opzoeken en levendig in herinnering houden door met ooggetuigen in gesprek te gaan. Het zijn bijzondere verhalen van buurtbewoners, die de geschiedenis van zichzelf en hun familie delen met kinderen en hun ouders.

JEU DE BOULES EN HERINNERINGEN IN HET MARATHONBLOK

EEN BIJZONDER VERHAAL VAN BEP FEIBUS (93) OVER HAAR MAN MAKS FEIBUS (1912-1991), IN OVERLEG EN IN GESPREK MET RIET VAN WEES GESCHREVEN.

In het Olympisch Kwartier wonen wij in het Marathonblok. We wonen er met veel plezier. We kennen elkaar via ontmoetingen en activiteiten. Woningbouwcorporatie Eigen Haard is voor het merendeel eigenaar van deze sociale huurwoningen. Op woensdagmiddagen informeren we bij elkaar: "Wie komt er vanmiddag jeu de boules spelen?"

Over Bep Feibus; zij is al vele jaren onze buurvrouw, die meedoet aan zowel het jeu de boules als de schilderclub op donderdagavond. Zij is 93 jaar en houdt ervan contact te maken. Op de schilderclub maakte zij dit jaar een portret van haar kleindochter.

OOGGETUIGEN

De buurtverhalenboekjes uit de Stadionbuurt over herdenken en herinneren leest Bep met interesse. Zij vertelde mij over haar geschiedenis en hoe zij ooit op verzoek van haar kleinzoon verhalen over zijn opa is gaan opschrijven. Bep houdt van schrijven.

Zelfs op haar 93ste schrijft ze verder over haar geschiedenis. Ze zou willen dat haar levensverhaal ook in boekvorm wordt uitgegeven. Ze heeft mij haar teksten toevertrouwd en het volgende ooggetuigenverhaal maakt dit jaar deel uit van de buurtverhalen '23 Herdenken en Herinneren – de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog in het jaar dat Europa opnieuw geconfronteerd is met oorlog in de Oekraïne en er vele vluchtelingen naar West-Europa gekomen zijn.

HET VERHAAL VAN MAKS FEIBUS UIT ŁÓDŹ

Maks Feibus wordt in 1912 geboren in Łódź, Polen. Hij is de oudste van drie kinderen. Hij heeft ook nog twee zusjes Channa en Frieda. Hij was hun grote broer. Zijn vader had een grote fabriek, waar hij stoffen weefde. Toen hij 17 jaar was, kwam hij voor het eerst naar Nederland. Zijn moeders broer Herman Gerschtanowicz woonde in Rotterdam en exploiteerde daar de bioscopen Thalia, Cinema Royal, Olympia Studio en het Grand Theater.

Maks werd opgeleid in de zaak van zijn vader in Łódź. Maks hield niet veel van studeren, wel van feest vieren. Hij was ook erg sportief en presteerde het om

kampioen boksen van Polen te worden. Maks moest ook in het leger van Polen – als officier was hij gelegerd in Łódź.

SOEP VAN AARDAPPELSCHILLEN

Op 1 september 1939 valt het Duitse leger Polen binnen en Joden worden vervolgd. In de Joodse wijk van Łódź woont de familie van Maks in het getto. In de laatste maanden van hun verblijf trouwt Maks met Etta Geelik. De vader van Maks overlijdt in het getto. Kinderen gaan op transport naar een concentratiekamp. Maks probeert het broertje van Etta te redden en dat lukt hem. Eind augustus 1944 wordt de familie van Maks toch naar een concentratiekamp gestuurd; ze lopen in Auschwitz door de poort met het

opschrift Arbeit macht Frei. In het kamp was de familie niet bij elkaar. Er was weinig te eten, ze aten soep van aardappelschillen, iedereen heeft honger.

WERKKRACHT

De oorlog loopt ten einde, maar hoe overleeft Maks? Er zijn veel besmettelijke ziekten. Het is erg smerig in het kamp. Mensen kunnen zich niet goed wassen. Overal zijn luizen, in haren, in kleding. Soms probeert Maks eten te pikken. Hij wordt gesnapt en krijgt 20 zweepslagen. Het doet vreselijk pijn. Maks geeft geen kik. Hij kan dagen niet zitten en niet op zijn rug slapen. De Duitsers weten dat Maks ooit bokskampioen van Polen is geweest. De Duitse soldaten dagen hem uit en

dat levert hem extra eten op. Hij werkt als metaalarbeider en verhuist van Auschwitz naar kamp Ghemnitz. Daar werkt hij in autofabriek Auto-Union. Maks overleeft, omdat hij sterk is en omdat de Duitsers zijn werkkraft kunnen gebruiken.

APRIL 1945

De Russen zijn al ver over de grenzen richting Duitsland getrokken. De oorlog loopt op z'n einde. De kampen worden ontruimd. Maks loopt met de andere gevangenen in de richting van Tsjecho-Slowakije. Het is een vreselijke tocht. Maks ontsnapt samen met andere gevangenen, maar hij wordt weer gepakt. Ze krijgen heftige straffen. Het is vreselijk om te zien dat gevangenen van uitputting neervallen en dat gevangenen en kinderen worden neergeknald, terwijl de stoet verderloopt. De gevangenen lijden veel honger en de tocht is zwaar. Dan, op de ochtend van 8 mei 1945 als het Westen van Europa al bevrijd is door o.a. de Canadezen, dringt het tot iedereen door dat de Duitsers zijn verslagen en dat ze vrij zijn. In Praag leert Maks Joodse mensen kennen, die uit Nederland komen. Hij reist met hen met de trein naar Nederland.

Maks is de enige overlevende uit zijn gezin; ook zijn vrouw is omgekomen in Auschwitz en in Nederland hebben velen van zijn familie de oorlog ook niet overleefd. Hij bouwt een kledingbedrijf op in de Amstelstraat.

PRACHTIGE KINDEREN

In 1957 zijn Maks en Bep getrouwd. Ze kregen drie prachtige kinderen, twee meisjes en een zoon. Zij vierden het leven en over de ellende werd heel vaak gezwegen, totdat Bep ging schrijven en voor haar kleinkinderen met name de verhalen over hun opa op papier ging zetten. En nog is Bep niet klaar met schrijven. Haar kleinzoon stelde haar vragen en zij schreef de verhalen op.

IN HERINNERING AAN MAK FEIBUS 12-7-1912 – 17-3-1991

SCHRIJVER: RIET VAN WEES

BRIEVEN AAN ANNE FRANK

Anne Frank is heel bekend door haar dagboek Het Achterhuis dat ze schreef in de Tweede Wereldoorlog. Ze was een Joods meisje en is toen met haar familie ondergedoken in een huis aan de Prinsengracht, dat nu het Anne Frank Huis is dat door heel veel mensen bezocht wordt. In haar dagboek schreef ze van 1942 tot 1944 brieven aan een verzonden vriendin: Kitty. Die brieven gingen over van alles: wat er in het huis gebeurde, haar familie, liefdes, vriendinnen, boeken, filmsterren. Ze was 13/14 jaar, zat twee jaar binnen, verborgen voor de Duitsers, en kwam geen dag buiten. Zij en haar familie zijn verraden en naar een kamp gestuurd, waar Anne 14 jaar oud, enkele weken voor de bevrijding in 1945, aan tyfus is overleden.

IN GESPREK OVER ANNE FRANK

Voordat de meiden aan hun brief beginnen, praten we over Anne en de omstandigheden waarin ze moest leven, waarvan ze droomde en haar ideeën. De meiden kunnen zich het haast niet

voorstellen. We maken een rondje met de vraag: 'Wie schrijft er een dagboek?' Eén meisje schrijft in een dagboek, een ander heeft dat vroeger gedaan. Iedereen schrijft wel: korte verhalen, recepten, artikelen van 250 à 300 woorden, verhalen over boeken, over school en eigen verzonden verhalen en natuurlijk schrijfopdrachten voor school.

De fictieve brief à la Anne Frank wordt voorgelezen. Die maakt indruk: het is heel stil. We praten over wat iedereen aan Anne kan en wil schrijven en dan zet iedereen zich schoorvoetend aan het schrijven. De een heeft heel snel zinnen op papier, de ander staart lang op een wit vel, nog een ander bedenkt een verhaal met een eigen personage en weer een ander komt niet verder dan een paar zinnen en maakt een tekening van de ruimte, waarin Anne zit.

Het eindresultaat zijn allemaal heel bijzondere brieven! De schrijvers zijn: Benedicta, Tia, Shelomith, Vira, Selma; van Sophia is de tekening. Allen van de meidengroep van Combiwel.

DE BRIEVEN:

BENEDICTA

Mijn naam is Benedicta en ik ben 12 jaar. Ik heb een broer en hij is 10 jaar. Ik houd van muziek en het is Wednesday.

Ik ben in Ghana geboren, in Accra Taifa. Ik heb in Taifa gewoond en nu ik woon in Nederland, in Amsterdam. Ik woon hier tien maanden. Ik vind Amsterdam leuk, omdat het is koud en het is mooi.

GENEVIEVE

Hoi Anne, Ik ben Genevieve Meadows en ik ben 13 jaar oud. Ik heb een zusje en een tweelingzus. Mijn beste vriendin is Cleo Carson en ik heb geen ouders. Ik woon bij de Mercia's en ik heb uitgevonden dat Ginerva mijn zus is. Ik begrijp hoe je

je voelt, want bij de Mercia's (Ginerva's familie) wonen voelt hetzelfde als ondergedoken zitten. Ik vind het jammer dat je zo ten einde bent gekomen op zo'n jonge leeftijd. Zelf denk ik dat wij beste vriendinnen zouden zijn als wij in dezelfde tijd zouden leven.

SHELOMITH

Hoi, Ik ben Shelomith. Ik ben 13 jaar en woon in Nederland. Ik ben daar geboren en getogen en mijn ouders zijn geboren in Ghana. Ik heb 1 zus, 1 zusje, 1 broertje en 1 halfbroer. Ik hou van muziek, het meeste van Afrobeats. In mijn vrije tijd ben ik meestal aan het slapen of eten of ik ben aan het bellen met mijn bestie, en ik hou van eten. Ik vind het heel erg dat je dit moet meemaken. Ik weet zelf niet hoe je je voelt, maar door je dagboek weet ik een beetje hoe je je voelt. Dat je mijn leeftijd was toen je dit meemaakte, is verschrikkelijk. Ik ben bijna 14 en ik kan het niet geloven dat ik dood zou gaan op mijn 14e. Zelf heb ik heel veel vrienden en ik zou echt niet kunnen zonder mijn vrienden. Dat jij al je vrienden moet achterlaten, omdat je aan het onderduiken bent. Dat zou ik echt niet kunnen.

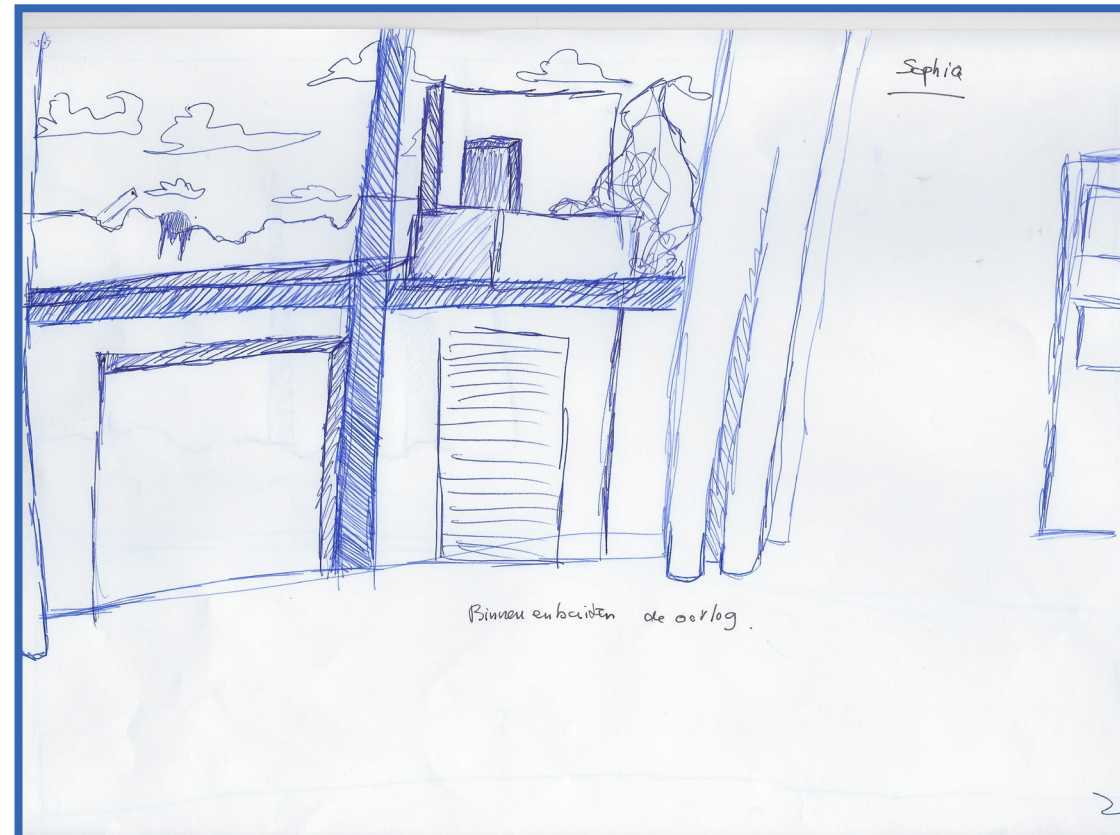
VIRA

Hoi,
Ik ben Vira, ik ben 11 jaar. Nederlands is niet mijn vaders taal en ik kom ook niet uit Nederland. Ik kom uit Oekraïne en ik ben ook christelijk. Ik kan niet geloven dat dit is bij jou gebeurd. Als hetzelfde was gebeurd bij christenen, zou ik ook ondergedoken zitten met mijn vader, moeder en een zusje die 3 jaar oud is. Ik herken een paar dingen uit je verhaal. Jij schreef tegen Kitty, maar ik praat tegen de wind. Jij komt uit Duitsland en moest je Nederlands leren, ik moest door hetzelfde heen: naar een land en ook Nederlands leren. Als ik naar jou schrijf, voel ik me niet meer zo alleen.
Groetjes, Vira

SELMA

Beste mens,
Wat jammer dat je niet K-pop kan luisteren, want ik kan dat wel. Ik vind het jammer voor je dat je niet kan leven, ik kan wel leven. Maar kan je eten? Never mind. Ik ben Felix en zit op zwembles en karate. Ik ben 11 jaar oud. Mens, ...wat voor een naam is Mens? Never mind... Als ik geen vrijheid had, dan zou ik dit doen: ontsnappen, hem in zijn gezicht slaan, schoppen en doodschieten.

SOPHIA

ANNE FRANK, HET ACHTERHUIS: ARI FOLMAN EN DAVID POLONSKY

Ik ben Vira, en ik ben 11 jaar oud en ik kom uit Oekraïne. Ik woon hier in Nederland al drie jaar. Als Anne weet ik een beetje hoe het voelt als je moet wennen aan een nieuwe taal en een nieuw land. Ik ben op dit boek gekomen door de meester van een andere groep 8. Ik vind dit een superleuk boek, ook ben ik bijna op de helft. Het boek is een soort stripboek. Het boek begint met een introductie van de personages. In de introductie worden de meest voorkomende personages voorgesteld. Tot nu toe heeft Anne verteld over hoe ze haar dagboek kreeg en hoe ze bij het achterhuis kwam. Anne vond het blijkbaar spannend wanneer ze daar moest onderduiken, omdat ze tijdens de dag muisstil moest zijn en er was niet heel veel eten. Ik vind het een leuker boek dan het originele boek, omdat het in een stripboek versie verteld wordt en laten zien. Door de plaatjes in het boek krijg je een beter beeld van wat ze vertellen. Dit boek is een grote aanrader, en is heel leuk om te lezen, daarom beveel ik dit boek aan.

ISBN 978 90 446 3291 0

VLUCHTELINGEN UIT OEKRAÏNE IN ONZE BUURT

Na het vertrek van de Eloutschool naar het industrieterrein aan de andere kant van de Schinkel stond deze school leeg. Het Montessori College Oost gebruikt het gebouw nu om aan kinderen die uit Oekraïne zijn gevlucht les te geven. Combiwel jongerenwerk heeft contact met hen gelegd. De kinderen zijn nog niet zo ver dat zij, na alles wat zij hebben meegemaakt, hun verhalen met ons kunnen delen. Er is een beginnende samenwerking van start gegaan. Kinderen komen naar de Argo om deel te nemen aan sportactiviteiten.

WELKOM IN DE STADIONBUURT!

Het is bijzonder dat het Montessori College Oost het proces van leven en leren met de kinderen vorm aan het geven is. Wij weten van hen dat zij bijdragen aan de vorming van leerlingen bij Poëzie en bij projecten van Beeldende Vorming. Tijdens de Februaristaking Herdenking op 25 februari namen veel leerlingen deel met zelfgemaakte gedichten. Kunstwerken in houdingen, die verzet uitdrukken, werden bij het monument De Dokwerker geplaatst.

VLUCHTELING

Alles wat zij liefhebben moeten zij achterlaten
Alles wat zij houden moeten zij verliezen
Alles wat zij denken moeten zij vergeten
Alles wat zij vergeten moeten zij dromen

Niemand kent hun verdriet en leed
Niemand kent hun verlangen en drijfveer
Niemand begrijpt hun tranen van verdriet
Niemand begrijpt hun gevoelens van angst

Er is geen veilig heenkomen
Er is geen weg meer terug
Het is geen vredige toekomst
Het is een donker bestaan

Men dreigt hen uit te wijzen
Men dreigt hen gevangen te nemen
Men scheidt hen van hun vrouwen en kinderen
Men scheidt hen van hun dierbaren

Uitwijzing betekent martelen
Gevangen genomen betekent doden
Scheiding betekent lijden
Dromen betekent hopen

De vluchteling heeft alleen zijn dromen
Gelukkige dromen van vrede
Afschuwelijke dromen van geweld
Angstige dromen van onzekerheid
Zoete dromen van een menswaardig bestaan
Hoopvolle dromen van een vaderland
Een vaderland waar niemand hoeft te vluchten
De Vluchteling
in de eenzaamheid van zijn bestaan

Mansorom, de enige dichter van Papoea afkomst in Nederland. Hij is lid van de OPM, Operasi Papoea Merdeka, de verzetsbeweging van Irian Jaya.

BEZOEK AAN HET ANNE FRANK HUIS

“IK HEB HET GEVOEL DAT IK ANNE FRANK ÈCHT HEB LEREN KENNEN”

“Oh”, verzuchtte Isam vorig jaar, “ik zou wel heel graag naar het Anne Frank Huis willen...” Met die diepe verzuchting is Riet aan de slag gegaan. En kijk aan, nu is het zover: Oumnia, Neal, Maroua, Qashera, Malak, Mariam en Isam verzamelen zich in het Olympisch kwartier, samen met een groep moeders en begeleiders. Riet vertelt over het dagboek van Anne Frank, dat bestaat uit brieven van Anne aan Kitty, een verzonden vriendin. En door Anne's dagboek weten we hoe het is geweest om zo lang opgesloten te zijn. Om dan toch nog....

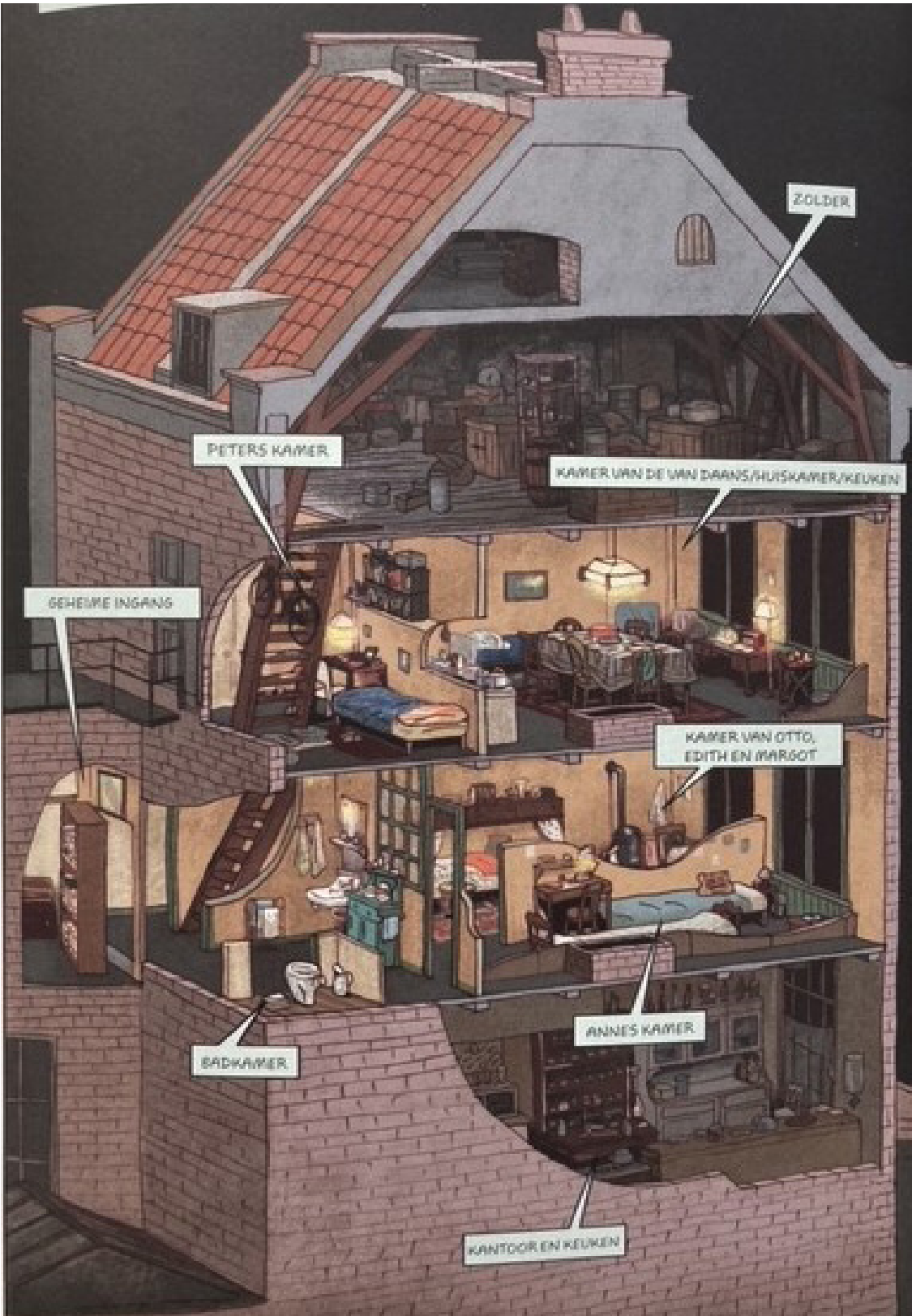
HET STANDBEELDJE EN DE KLOKKENTOREN

De tramreis gaat best snel. Dan nog een stuk lopen. Op de Westermarkt staan we even stil bij het beeldje van Anne Frank. Hier vertelt Riet over een groep Jordanezen, die bijna een jaar lang elke maandag om 19.00 uur ongeveer een kwartier lang de klokken van de Westerkerk hebben geluid: klokken voor vrede. Voor iedereen die lijdt onder de oorlog in Oekraïne. Anne Frank heeft diezelfde klokken gehoord en daarover geschreven in haar dagboek. Nu staat de toren in de steigers. Het luiden voor vrede is 'even' stilgelegd.

HET ACHTERHUIS

Om de hoek van de Westermarkt bereiken we het Anne Frank Huis. Wij hebben al kaartjes en mogen meteen naar binnen. Met de audiotour kunnen we allemaal op eigen kracht alles bekijken en beluisteren. We starten met een film; daar leren we dat Anne in Duitsland is geboren. En dat zij met haar familie al in 1933 naar Nederland vluchtte, omdat Hitler in Duitsland aan de macht kwam. En Hitler haatte alle Joden. Ja, Anne Frank was Joods. Haar vader begon in Amsterdam een eigen bedrijf. Zijn kantoor kwam op de Prinsengracht. En achter dat kantoor, in het Achterhuis, hebben Anne, haar zusje Margot en haar ouders Edith en Otto, met nog vier anderen ondergedoken gezeten.

WAAROM ZE MOESTEN ONDERDUIKEN

Anne en Margot gingen in Amsterdam naar school. Tot de oorlog in Nederland uitbrak. Er kwamen steeds meer nare regels van de Duitsers voor de Joden: ze moesten naar speciale Joodse scholen, een Jodenster dragen, mochten niet meer naar de bioscoop of een zwembad, moesten 's avonds na 8 uur binnen blijven. Het werd steeds erger. Tot er een oproep in de bus viel: Margot, 16 jaar oud, moest gaan werken in Duitsland. Nou, dat wilde de familie niet laten gebeuren. Ze besloten om samen onder te duiken. In het Achterhuis. Vanaf dat moment staat het leven van Anne en haar familie helemaal op zijn kop. Opgesloten, de hele dag binnen in het donker, héél stil zijn want er werken mensen in het kantoor, nooit naar buiten. Samenwonen in een klein huis met nog vier andere mensen. We kunnen het ons niet voorstellen.

BOEKENKAST

Eerst lopen we door het kantoor van Anne's vader. Daar werkten de mensen die hen enorm geholpen hebben tijdens de oorlog, zoals Miep en Bep en Victor.

Ze hielpen met eten en boeken en tandpasta en met verhalen over hoe het buiten was. Dan lopen we langs de boekenkast die vóór de deur naar het Achterhuis was gemaakt. Door die kast kon niemand de ingang naar het Achterhuis vinden. Heel slim.

De audiotour stopt hier even. Het Achterhuis spreekt voor zichzelf: in elke ruimte krijgen we een indruk van hoe het was voor de bewoners. De kleine kamer van Anne's ouders en haar zus Margot. Die sliep op een opklapbed dat overdag werd weggeklapt. Daarnaast de kamer van Anne, die ze deelde met Fritz, een vriend van haar vader uit Duitsland.

De wasruimte en de kamer van Hermann en Auguste Pels; zij hadden de veiligste kamer van het huis, daarom was het overdag de woonkamer. Hun zoon Peter had het kamertje onder de trap. Hermann werkte op het kantoor van Otto Frank. Peter en Anne zijn vaak

op de zolder te vinden. Daar hebben ze een beetje vrijheid, kunnen ze de kastanjeboom in de tuin zien en samen praten.

DAGBOEK

Vanaf het begin dat ze moesten onderduiken heeft Anne geschreven over haar leven in het Achterhuis. Ze wilde altijd schrijfster worden. Het eerste wat ze had ingepakt was haar dagboek. En pennen. Om het leven samen goed te regelen was er een strakke dagindeling gemaakt. Want iedereen moest zich – om de beurt – kunnen wassen, de bedden moesten elke ochtend worden opgeruimd en 's avonds weer klaargezet, de aardappelen moesten geschild en natuurlijk was er tijd voor koken en eten. De klokken van de Westertoren hielpen daar erg bij. Ze moesten er eerst aan wennen, maar het geluid van de klokken gaf al gauw een veilig gevoel. "Vooral 's nachts is het zo iets vertrouwds", schrijft Anne.

RADIO

In haar brieven aan Kitty, haar zelfbedachte vriendinnetje, lezen we over hoe medewerkers van Otto hen elke dag komen bezoeken, spelletjes met hen deden en boeken en eten kwamen brengen. Maar ook over hoe bang ze soms waren, als ze stiekem naar de radio luisterden, als er een inbreker beneden rondliep of als er bombardementen waren boven Amsterdam. Over hoe er ruzies in huis waren. En over haar verlangen naar vrijheid. "Eens moet die oorlog toch voorbij zijn", verzucht ze in haar

dagboek. "Naar buiten, lucht en lachen." Ai, wat moet het moeilijk geweest zijn om het zo lang met elkaar vol te houden in zo'n kleine ruimte!

HOE HET MIS GING

Terug in wat vroeger het kantoor van Otto was, lezen we dat er op 4 augustus 1944 een auto voor de deur stopt. Er springen allemaal SS-ers uit. Ze stampen het kantoor binnen en eisen een rondgang door het hele pand. Ze dwingen een medewerker om de boekenkast weg te schuiven....

En dan is het voorbij. Verraden en ontdekt. Alle acht worden ze meegenomen. Hun kostbare spullen worden afgepakt. Het hele Achterhuis wordt doorzocht. Als Miep en Bep, hun belangrijkste helpers, later die dag het Achterhuis binnengaan, vinden ze alles overhoop. En tussen die spullen vinden

ze Anne's dagboek en nog andere schriften vol verhalen. Miep doet ze in haar bureaula.

"Die bewaar ik tot Anne terug is." We weten allemaal hoe het is afgelopen. In het concentratiekamp zijn Anne, Margot en hun moeder erg ziek geworden en overleden. Ook de andere onderduikers zijn gestorven. Behalve haar vader, Otto. De enig overlevende. Hij kreeg van Miep het dagboek van Anne.

ONDER DE INDRUK

Otto Frank heeft gezorgd dat wij nu allemaal het dagboek van Anne kunnen lezen. We zien en lezen het in een vitrine in het museum. Wat kon Anne mooi schrijven. Onder de indruk lopen we naar buiten. Voor de deur eten we een broodje en maken een foto. Wat fijn dat ook de moeders mee zijn gekomen. Nu eerst maar een stukje lopen voordat

we de bus instappen. Even tijd om na te denken over wat we allemaal gezien hebben. En Isam? Hij laat ons weten: "Ik heb het gevoel dat ik Anne Frank echt heb leren kennen!"

SCHRIJVER: ALY CNOSSEN

LANGS NAMEN, MONUMENTEN EN BLOEMEN

OP 25 FEBRUARI 1941 VOND IN AMSTERDAM DE FEBRUARISTAKING PLAATS. ARBEIDERS UIT DE STAD KWAMEN IN VERZET TEGEN DE DISCRIMINATIE VAN JODEN. VLAK ERVOOR WAREN ER 427 JODEN OEGPAKT, VOORNAMELIJK MANNEN; VADERS VAN GEZINNEN, JONGE MANNEN. VRIJWEL GEEN VAN HEN HEEFT DE OORLOG OVERLEEFD.

Het Waterlooplein in Amsterdam met omgeving was de wijk van Amsterdam waar veel Joden woonden. Daar was ook de markt, waar veel Joden hun brood verdienden. Er is nog altijd een markt op het Waterlooplein.

Op 11 februari 1941 braken er gevechten uit en daarom werd deze buurt afgesloten. De Joden mochten niet meer uit hun wijk weg. De arbeiders van de stad gingen tot acties over; trambestuurders, buschauffeurs, havenarbeiders kwamen in verzet. Zij waren zo moedig dat zij de inwoners van de stad opriepen te gaan staken en te demonstreren tegen de discriminatie van de Joden. De Duitse bezetters hadden 427 Joden tijdens razzia's meegenomen en vanaf het Jonas Daniël Meijerplein op transport gesteld. Op dat plein staat sinds 1952 het monument ter nagedachtenis aan de Februaristaking. Het monument De Dokwerker is door beeldhouwer Mari Andriessen gemaakt – het stelt een havenarbeider voor die zijn werk heeft neergelegd. Een arbeider, die zo dapper was dat hij voor de gediscrimineerde Joden durfde te gaan staken.

HERDENKING

We zijn er op 27 februari langs gelopen. Op 25 februari waren er tijdens de herdenking heel veel bloemen neergelegd. Door het gemeentebestuur, door de regering, door de gemeenten rond Amsterdam die ook hadden meegedaan aan het verzet tegen de Duitsers, door families, kinderen en Joodse organisaties. Er zijn toespraken gehouden en liederen gezongen. Kinderen hadden gedichten gemaakt over moed, over oorlog, over vluchtelingen, over angst. Deze gedichten zijn gebundeld. Er zijn foto's gemaakt en we hebben er samen over gepraat. Hoe de stakers en de mensen van het verzet zijn opgepakt door de Duitsers. De meeste stakers waren binnen het jaar dood. De Duitsers namen hen mee naar de duinen, schoten hen neer, hebben ze in massagraven begraven en met aarde toegedekt.

NAMENMONUMENT

Vlakbij de Dokwerker bevindt zich aan de overzijde van de weg het Nationaal Holocaust Namenmonument. Dit monument is opgericht om de namen te herinneren van de 102.000 slachtoffers die nooit een graf hebben gekregen. We zijn langs de muren met de stenen gelopen, waarop hun namen staan. We lazen de namen – veel jonge kinderen. We liepen langs de stenen, we zagen dat er bloemen en stenen gelegd waren door bezoekers. Het is emotioneel om er langs te lopen en te voelen hoeveel mensen het zijn. Ze hebben hun familie nooit meer teruggezien.

JOODS HISTORISCH MUSEUM

Het Joods Historisch Museum ligt vlakbij de Dokwerker, het Waterlooplein en het Namenmonument. We bezochten het kindermuseum van het Joods Historisch Museum. Op alle plekken kunnen kinderen door activiteiten ervaren hoe een Joodse familie leeft. In de huiskamer namen we plaats op de banken. De familie vertelde ons dat zij de sabbat gaan vieren. De tafel was al gedekt. We maakten kennis met de familie. In de keuken leerden we over de maaltijden en het eten. De kinderen zaten aan de keukentafel ieder met een bolletje deeg. We gingen broodjes bakken. Selmah vertelde dat zij thuis geen varkensvlees eten, omdat het niet hallal is. Er werden sliertjes gedraaid van het deeg en hiervan werd een soort vlechtje gemaakt. Zulke broodjes heten galletjes. De broodjes gaan in de oven en als die gaar en bruin zijn, worden ze opgesmikkeld. Het deeg is zonder melk klaargemaakt.

3D-BRIL

We knutselden een mesusah. Deze hangen Joodse families aan hun deurpost als welkom en als bewijs dat zij volgens de lessen van de Thora leven. In de Thora staan de wijsheden, waarin de Joden geloven. Het zijn heilige wetten en afspraken. In het museum is ook een atelier waar muziek gemaakt kan worden en een ruimte waar je kunt leren hoe je Hebreeuwse letters leert schrijven. Hebreeuws is de taal van de Joden.

We gingen naar de zolder. De belangrijkste afspraak van de Joodse leer gaat over hoe je omgaat met de aarde en met alles wat op de aarde leeft. "Wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet." Het was een spectaculaire ervaring voor de kinderen. Zij kregen een 3D-bril en vanaf dat moment bevonden ze zich in een driedimensionale wereld. Een meisje groeide op. We zagen haar juf en haar klasgenoten. Ook zagen we haar omgeving buiten; het bos, de lucht en de sterren. Uit het bos kwam een wolf op ons toegelopen en een grote beer liep langs zonder kwaad te doen. Het spel eindigde in een fantastische tuin vol bloemen. Kinderen kunnen er bloemen maken en planten na afloop van het verhaal. Ze krijgen een zakje met zaadjes mee, waaruit zij vergeet-me-nietjes kunnen laten groeien.

SCHRIJVER: RIET VAN WEES

IN GESPREK MET JACQUELINE, VRIENDIN VAN ANNE FRANK

“SOMS DENK IK DAT WE ONZE VRIJHEID NIET GENOEG WAARDEREN”

T'shainely, Dahlia, Demi, Yasmin en Yousra (met begeleiding van Marleen en Duygu) in gesprek met Jacqueline van Maarsen, klasgenoot en vriendin van Anne Frank. Het gesprek vond plaats bij mw. Van Maarsen thuis, op 22 maart 2023.

Jacqueline van Maarsen werd in 1929 geboren in Amsterdam als dochter van een Joodse vader en een katholieke moeder. Zij moest van de Duitsers een Jodenster dragen en naar het Joods lyceum; daar kwam ze bij Anne Frank in de klas en raakte bevriend met haar. Ze maakten samen huiswerk en speelden samen. Jacqueline woonde vlakbij het Merwedeplein, net als Anne. Anne schreef haar een afscheidsbrief; die kun je lezen in Anne's dagboek. Jacqueline wordt in het dagboek Jopie genoemd.

HET VERHAAL VAN JACQUELINE

Bij binnenkomst overhandigt Dahlia een brief van haar moeder aan Jacqueline. Dahlia's moeder heeft namelijk een boek van Jacqueline van Maarsen gelezen, waarover zij in haar brief vertelt. Op de vraag hoe het was met Anne Frank, of ze een goede band met elkaar hadden, vertelt Jacqueline: “We woonden vlakbij elkaar en waren goede vriendinnen. We hadden in het begin niet in de gaten dat we uit elkaar zouden gaan. Langzamerhand kwam dat besef. Dat groeide. Er waren heel veel 'lievelingsmomenten'. Anne wist altijd van alles te vertellen en te bedenken. We knipten plaatjes uit van filmsterren. Anne plakte die op in het Achterhuis. Wij waren toen 12 en 13 jaar, dus jullie leeftijd. Margot, Anne's zusje, was veel ouder. Met haar was ik niet een vriendin.”

HOE WAS HET LEVEN TIJDENS DE OORLOG? EN HOE WAS HET VOOR U, U WAS TOCH OOK JOODS?

We waren thuis toen de oorlog begon. In het begin merkten we er niet veel van. Anne en ik waren gewoon veel samen en hadden niet in de gaten wat er ging gebeuren. Langzaam veranderden er dingen. Zoals de Jodenster die we moesten dragen. En we moesten naar een Joodse school. Ik was soms wel bang, vooral door de maatregelen die steeds strenger werden.

Anne moest vluchten, maar voor mij veranderde de situatie. Mijn vader was Joods, mijn moeder katholiek. Zij was Française. Haar moeder kwam uit Parijs. Via een ingewikkelde procedure wist zij de J die achter onze naam in het bevolkingsregister stond te schrappen. Dat heeft ons gered. Net op tijd, anders waren wij ook weggehaald. Wij zijn dus ook nooit verraden.

Ik wist niet dat Anne was ondergedoken. Ik dacht dat ze in Zwitserland zat bij familie. Miep Gies woonde hier vlakbij. Ik vroeg haar naar Anne. Ze vertelde niets. Het leven werd wel steeds moeilijker. Er waren bombardementen, daar waren we wel eens bang voor. Er was steeds minder te eten. Vooral de hongerwinter, dat was vreselijk. Kinderen gingen veel naar de Roelof Hartschool, daar zaten de Duitsers. Daar kregen we dan de resten van het eten dat overbleef voor tussen de middag.

HOE WAS HET TOEN U VRIJ WAS, TOEN DE OORLOG VOORBIJ WAS?

Dat kun je je voorstellen. Maar de bevrijding was fantastisch. Alles mocht weer. Er waren feesten, we dansten op straat. Maar we hoorden ook over mensen die nooit meer terugkwamen. Familie van mijn man, en de zuster van mijn vader. Zij moest in Duitsland gaan werken, mijn moeder bewaarde haar fotoalbum.

Na de oorlog ben ik wel in het Achterhuis geweest. Otto, haar vader, heeft het me laten zien. Het was zó triest. Hij kwam vaak bij me om over Anne te praten. Dat was best moeilijk. Maar we spraken gewoon over hoe we vriendinnen waren. Ook heb ik contact gehad met vriendinnen van Anne en Margot die de oorlog wel hadden overleefd.

WIJ VRAGEN JACQUELINE OF ZIJ OOK DE FILM HEEFT GEZIEN OVER EEN DUITSER DIE BIJ IEMAND THUIS WAS INGETROKKEN; DIE ZORGDE VOOR HET ETEN. WAS ER BIJ U OOK EEN DUITSER INGETROKKEN?

Nee, dat is een gek verhaal. Ik heb de film niet gezien, maar er wel van gehoord. Ik begrijp dat niet zo erg. Misschien waren dat geen goede Nederlanders of was het een goede Duitser?

KENT U MENSEN DIE IN HET VERZET ZATEN? EN HEEFT U VEEL MENSEN IN DE OORLOG VERLOREN?

Bij een tante van mij heeft een verzetsgroep vergaderd. Zij zijn verraden. Haar vader werd opgepakt en is nooit teruggekomen. En alle broers en zusters van mijn vader en mijn nichtjes zijn weggevoerd en vermoord. Ik had voor de oorlog veel contact met ze. Ze dachten zelf dat ze in Duitsland moesten gaan werken. Mijn moeder vreesde het ergste. Ze zijn nooit teruggekomen.

WAT BETEKENT VRIJHEID VOOR U?

Dat was fantastisch, zo heerlijk. Het tegenovergestelde van oorlog. Ik heb nog steeds contact met een vriendin van toen. En heel ander meisje dan Anne Frank.

WAT WAS UW EERSTE REACTIE OP DE OORLOG TUSSEN RUSLAND EN OEKRAÏNE?

Vreselijk natuurlijk. Het is een heel andere oorlog dan de Tweede Wereldoorlog. Toen ging het speciaal over Joden. Dat is in Oekraïne niet aan de orde. Maar Hitler deed ook aan landjepik, net als Poetin. Ik ben niet echt bang dat we hier ook oorlog krijgen.

EN DAN VRAAGT JACQUELINE: MAAR HOE ZIT DAT MET JULLIE? ZIJN JULLIE BANG VOOR OORLOG?

Ja, best wel, luidt het antwoord. Niet meteen nu, maar misschien wel in 2050 of zo. En de situatie is wel heel anders. We zorgen er (nog wel) voor dat we niet in een oorlog komen. Het is dichtbij, maar toch heel anders. Niemand wil toch meer zo'n oorlog.

Jacqueline besluit met de woorden: "Goed en belangrijk dat jullie dit interview doen. Heel belangrijk om hierover te praten. Vrijheid betekent dat je vrij bent, dat je alles kan doen wat je wilt, rustig lopen, dat je je eigen leven kan leiden, doen wat je wil, genoeg eten, naar de winkel kan; dat je kan lopen zoals je wilt en niemand daar iets over

kan zeggen. Maar ik vraag me af of we dat wel genoeg waarderen. We staan er misschien niet genoeg bij stil."

SCHRIJVER: ALY CNOSSEN

STORMACHTIG POETSEN VAN STRUIKELSTENEN

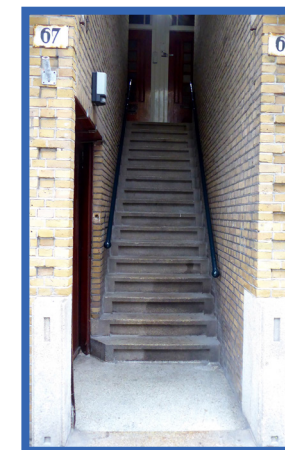
Acht kinderen van de maandagclub gaan op een stormachtige avond op pad om de struikelstenen op en rond het Stadionplein blinkend schoon te poetsen. De kinderen van de maandagclub van Cordaan Olympisch kwartier: Isam, Imran, Rayhana, Gaishera, Maroug, Oumnia, Mariam en Anas.

Voor we op pad gaan, vertelt Riet, die de maandaggroep begeleidt en met de kinderen leest, over de struikelstenen op en rond het Stadionplein. Het zijn er 21 op zeven adressen en ze liggen op de stoep bij huizen waar Joden hebben gewoond die door de Duitsers in de Tweede Wereldoorlog werden

gedepoteerd en vermoord. Heel soms staat er op een steen iemand die teruggekomen is.

TANDENBORSTELS

Riet heeft tandenborstels, koperpoets en doekjes meegenomen, waarmee de kinderen de struikelstenen gaan schoonmaken en oppoetsen, zodat ze weer leesbaar zijn en blinken in de zon. Ondanks de storm – ja, we waaien soms bijna weg – gaan we op pad lang de zeven adressen. Bij de eerste struikelstenen net om de hoek van de straat op de Laan der Hesperiden (vroeger Stadionplein 8) vertellen Riet en Annel tegen het lawaai en het opwaaiende zand van de storm in over de familie Schalscha- Glaser. Er liggen vijf stenen voor de familie. Fritz en

HET VERHAAL VAN EEN PORTIEK

Iedereen kent de razzia van februari 1941, op straat, in het centrum van Amsterdam. Met de Februaristaking als gevolg; jaarlijks herdacht op het Waterlooplein. Maar wie kent de tweede razzia, in Zuid dit keer, 3,5 maand later?

Op 11 juni 1941, werden – zowel vanaf huis als vanaf straat – uit heel Zuid zo'n 300 Joodse jongens opgepakt – vooral Duits-Joodse vluchtelingen – en via een kamp in de duinen van Schoorl gedeporteerd naar het Oostenrijkse concentratiekamp Mauthausen. Daar moesten ze uit een steengroeve zware granietblokken sjouwen. Niemand overleefde dit. Voor de Stadionbuurt gaat dat die junidag om 23 jonge jongens. Een van die buurtjongens was de 21-jarige Felix Herbert Scheier van het Stadionplein. In oktober stierf hij, vermoedelijk van uitputting.

Felix, voor wie we vorig jaar een Stolpersteen neerlegden bij Stadionplein 69-2, woonde daar sinds 1938 met zijn moeder Charlotte Kuttner-Levy (1891-1956) en stiefvader Isodor Kuttner (1897-1973), nadat ze eerst als vluchtelingen een paar maanden in een pension in Cliostraat-6 hadden gewoond, Huize Clio.

De ouders van Felix overleven de oorlog, omdat zijn stiefvader in 1942 in Westerbork als chirurg aan het werk gezet wordt als kamparts en zijn moeder, mei 1943, als doktersassistente. Na de bevrijding verlenen zij, op verzoek van de Britten, nog een jaarlang medische hulp in het Duitse kamp Bergen-Belsen aan uitgemergelde overlevenden. In Vijfhuizen liggen ze begraven op de Joodse begraafplaats; Felix wordt daar ook herdacht.

Uit een column van Marion Algra

Henny waren met hun dochter Sibylle in 1938 uit Duitsland naar Nederland gevlucht. Later kwam de zus van Henny, Franziska Glaser, bij hen wonen. Hun moeder Felicja trok in april 1940 bij hen in. Ze werden verraden en in februari 1943 opgepakt en naar Vught gestuurd en vandaaruit naar Westerbork en Auschwitz. Op de tegels is te zien dat Felicja al in februari 1943 in Auschwitz is vermoord, Fritz in maart 1944 in Birkenau en Franziska in oktober 1944 in Auschwitz. Henny en haar dochter Sybille zijn op 5 mei 1945 in Padborg bevrijd, nadat ze 16 maanden in Vught voor Philips hadden gewerkt en later nog in Reichenbach en Auschwitz voor Telefunken. Via Denemarken kwamen ze in Zweden en later naar Nederland. Riet deelt tandenborstels, lapjes en koperpoets uit en in een mum van tijd ligt iedereen op de grond, zich verdringend om de vijf tegels. De familie komt blinkend weer tot 'leven'.

IN KOOR VOORLEZEN

We lopen hangend en gillend tegen de wind verder, steken over en bezoeken de struikelstenen van de familie Abas (4), Felix Scheier, de familie Mayberg (4) en Clara de Jongh. Riet vertelt kort over de mensen achter de struikelstenen en de kinderen poetsen zo hard dat ze de namen, de datum van internering, de datum van deportatie en vermoorden goed hardop kunnen lezen. Ze zijn onder de indruk. Ze rennen naar de volgende struikelstenen en zijn al aan het poetsen met klodders vol koperpoets, voordat Riet een verhaal kan vertellen over het gezin Gottlob-Oppenheim (2) en Mainzer-Lederer

(2) en even verder over Catharina Frankfort en Rebecca Davidson. Er worden extra lapjes uitgedeeld om de overtollige koperpoets weg te werken. Nu kunnen de kinderen weer in koor voorlezen wat er op de tegels staat. In hoog tempo in een drukke groep, met de meiden yellend achter een groot, gevonden bord, stappen we terug naar het Olympisch kwartier. Daar krijgen we taart en snoepjes van de moeder van Isam, omdat hij jarig is geweest.

SCHRIJVER: ANNEL VAN HOUTS

Voor meer (achtergrond)informatie over de mensen achter de stenen:

- 21 Stolpersteine op het Stadionplein te Amsterdam, 4 mei 2022
- Vrijheidsverhalen. Herdenken en herinneren in de Stadionbuurt 2022
- www.stadsdorp-olympia.nl/ struikelstenen/

SCHADUWEN OP HET OLYMPIAPLEIN

Het Schaduwenmonument is bedekt met katjes, die door de harde wind van de bomen zijn afgevallen. We gaan erheen met bezems om de schaduwen weer zichtbaar te maken. Deze schaduwen zijn hier in 2020 geplaatst.

We lezen de tekst die op een paal bij het monument is aangegeven: Gedenkteken voor de grote razzia op 20 juni 1943. Het Olympiaplein was tijdens de Tweede Wereldoorlog één van de plekken waar Joodse Amsterdammers zich op last van de bezetter moesten verzamelen. Via kamp Westerbork werden zij naar de concentratiekampen in Oost-Europa getransporteerd. Meer dan 100.000 Joden uit Nederland zijn tijdens de Holocaust vermoord.

NAMEN ONBEKEND

Op 20 juni 1943 werden tijdens de grote razzia in Amsterdam 5500 Joden opgepakt. Deze foto werd gemaakt door de Nederlandse NSB'er Herman Henkels. De namen van de mensen op de foto zijn niet bekend. Het gedenkteken bestaat uit schaduwen van asfalt, op de plek waar de slachtoffers gelopen hebben. Zo worden wij blijvend herinnerd aan deze gebeurtenis.

LESPROGRAMMA

Het monument is ontworpen door de kunstenaar Zam Katzir samen met Laura Borgstein, Zara Hoefelman en Anna Klein, scholieren van het Amsterdams Lyceum. Rondom dit kunstwerk is een lesprogramma ontwikkeld voor

scholieren. Met dit materiaal kunnen kinderen de geschiedenis van hun buurt en van de stad Amsterdam leren kennen. De gemeente Amsterdam heeft met de Nationaal Coördinator Antisemitismebestrijding een steunpunt opgezet voor scholen waar zij terecht kunnen met vragen. Het lespakket over "Schaduwen" kan door scholen gebruikt worden. We delen de verhalen van onze stad met elkaar. Het is belangrijk dat kinderen de geschiedenis van onze buurt kennen; de geschiedenis en de levensverhalen van de bewoners in onze buurten en in onze stad.

SCHRIJVER: RIET VAN WEES

KOM NAAR DE VRIJHEIDSMAALTIJD!

Als afsluiting van het buurtproject Herdenken en Herinneren in de Stadionbuurt '23 organiseren we na de meivakantie de vrijheidsmaaltijd. Dit jaar bij: Bagel Best op het Olympiaplein 11 mei om 17 uur

OEKRAÏNE

Verhaal over deze plek waar dit jaar de Vrijheidsmaaltijd plaatsvindt: De eigenaar van deze plek heet Anatoli. Veel mensen in de Stadionbuurt komen daar graag om de krant te lezen, om buurtgenoten te ontmoeten. Ook kinderen vinden het heel leuk om daar een bagel te komen eten.

Anatoli en zijn vrouw Rosa zijn afkomstig uit Oekraïne. Het is voor hen een moeilijke tijd en zij zijn in onzekerheid over hun familieleden. In voorgaande jaren hebben kinderen met Anatoli gepraat over oorlog en vrede. Zijn verhaal staat in een van de verhalen van het jaarlijkse buurtproject "Herdanken en Herinneren"

Ook hebben Twan, Maroua en Mohamed een keer tijdens een interview in de zaak van Anatoli gepraat met een andere vluchteling, die bij hem in de zaak werkt. Zijn naam is Muhammad

Mushtaq Khan – hij komt uit Pakistan (zie het vrijheidsverhalenboekje van 2020).

NB We nemen de bezem mee! We gaan ook het Schaduwmonument op het Olympiaplein schoonvegen, zodat de schaduwen van het monument goed te zien zijn, als onderdeel van de vrijheidsmaaltijd.

ZOALS MUHAMMAD ZEI TIJDENS HET INTERVIEW: "IN AMSTERDAM VOELEN WE ONS VRIJ."

DE OORLOGSKOFFER

Op 10 maart berichtte AT5 dat leerlingen van het Amsterdamse Gerrit van der Veen College in Oud-Zuid een hoofdrol spelen in de documentaire De Oorlogskoffer . Hun geschiedenisleraar Bert laat havo- en vwo-leerlingen uit klas 3 elk jaar een 'oorlogskoffer' maken. Zodat ze zich beter leren inleven in de bezettingsperiode tijdens de Tweede Wereldoorlog.

De leerlingen maken een oorlogskoffer van iemand die in de Tweede Wereldoorlog in Nederland of Nederlands-Indië geleefd heeft, legt geschiedenisleraar Bert Looman in de documentaire uit. "Dat kan iemand zijn die daadwerkelijk geleefd heeft. Een bekend figuur of iemand uit de familie. Maar het kan ook een bedacht personage zijn. Die koffer maken ze, maar nemen ze niet mee naar school. Ze moeten een filmpje maken, waarin ze die koffer presenteren."

Gerrit van der Veen College en de Tweede Wereldoorlog Tijdens de Tweede Wereldoorlog diende het gebouw als hoofdkwartier van de Duitse Sicherheitsdienst. In 1944 raakte het gebouw beschadigd tijdens een geallieerde bomaanval. Voor en tijdens de oorlog heette de straat waaraan het gebouw ligt de Euterpestraat. In

1945 is de straat hernoemd naar de Nederlandse verzetsstrijder Gerrit van der Veen.

MAISKORRELS

Volgens de leerlingen maakt 'meester Bert de oorlog – misschien een beetje raar om te zeggen – levend'. Hij zorgt ervoor dat die leerlingen zich gaan inleven. In een verhaal, in een persoon, waardoor die oorlog ook heel dichtbij komt. Sytse bijvoorbeeld, die besloot het verhaal van zijn opa te vertellen. Die opa zat als jongetje in een jappenkamp in Nederlands-Indië. In zijn oorlogskoffer zitten foto's van het kamp en een klein bakje met maiskorrels. Want dat is wat zijn opa te eten kreeg. "Toen ik erachter kwam dat mijn opa in een jappenkamp zat, dacht ik: ik weet er eigenlijk helemaal niets over."

De documentairemakers hebben bijna vijftig leerlingen gesproken en later een selectie gemaakt voor de film. Filmmaker Van Bezooijen: "De essentie van de documentaire is om aan een volwassen gemeenschap te laten zien dat jongeren prima kunnen beleven wat de Tweede Wereldoorlog was. Dat ze dat besef ook echt wel hebben."

DE DOCUMENTAIRE DE OORLOGSKOFFER WERD OP 3 MEI UITGEZONDEN DOOR NH.

RONDRENNEN IN HET UITHONGERINGSKAMP

Anas, Gaishera, Rayhana, Isam, Maroug, Amayah, Oumnia en Mariam in gesprek met Ab Schuster die als kind in de Tweede Wereldoorlog in kamp Bergen-Belsen zat.

De heer Schuster is in 1942 als vijfjarige met zijn familie opgepakt en via kamp Westerbork in Bergen-Belsen terecht gekomen. Zijn vader was toen bijna rabbijn. Omdat hij bij zijn mensen wilde blijven, sloeg die alle hulp om onder te duiken af.

HEBT U ANNE FRANK IN BERGEN-BELSEN ONTMOET?

De kinderen vragen zich af of de heer Schuster Anne Frank heeft ontmoet, want zij zat toch ook in kamp Bergen-Belsen. Hij is haar vast tegengekomen en heeft haar vast gezien, maar weet dat niet. Zij was volgens de verhalen een stil meisje. Hij was nog zo jong en rende rond over het kampterrein. Hij was een heel druk en levendig jongetje. Of hij veel vrienden had, weet hij niet meer. Hij weet ook niet goed wat hij deed behalve rennen. In de vrouwenbarak, waar nog meer jongens waren, sliep hij in het bovenste bed. Zijn vader moest in de schoenenfabriek naast het kamp werken.

WERDEN ER MENSEN IN HET KAMP VERMOORD?

Nee, dat gebeurde niet; het was geen vernietigingskamp zoals Auschwitz waar mensen meestal zo uit de trein naar de gaskamer gestuurd werden. Je kreeg er nauwelijks eten. Het was meestal vieze

witte drab, waarschijnlijk gemaakt van aardappelschillen met water. Dat zat in grote, hoge bakken waarin hij ging hangen om het laatste eruit te likken. Alleen zijn benen waren dan nog te zien. Mensen verhongerden en werden ziek en gingen daardoor dood. Het was een uithongeringskamp.

KONDEN JULLIE JE WASSEN, HADDEN JULLIE WARME KLEREN EN SCHOENEN?

In Westerbork mocht je wel een paar minuten douchen. In Bergen-Belsen hadden ze geen warme kleren, vertelt mijnheer Schuster. Hij huilde vaak van de kou. Hij had waarschijnlijk wel sandalen of klompjes, maar weet dat niet meer: hij was 6 à 7 jaar. Wel herinnert hij zich nog heel duidelijk dat hij een rood mutsje op had. Een Duitse kinderarts onderzocht hem een keer en vroeg: "Waar kom je vandaan?" Schuster antwoordde: "Aus Amsterdam." Hierop zei de arts: "Nein, aus Abessinien."

HOE ZIJN JULLIE BEVRIJD?

Begin 1945 werd duidelijk dat de oorlog niet lang meer zou duren: er vlogen vliegtuigen over die bombardeerden. Begin april werden we met onze hele familie vanuit het kamp op een trein gezet. Kriskras door heel Duitsland reden er treinen rond met gevangenen uit de kampen. Overal waren er bombardementen, veel treinsporen waren stuk. Het was onduidelijk waar je was: we reden heen en weer en in rondjes. We leden vreselijke honger. Dit werd later het Verloren Transport (Lost Transport)* genoemd. Half

april werd de trein waarin ik met mijn familie zat tot stoppen gedwongen door Russische Kozakken op paardjes. Ineens waren de bewakers weg. We waren heel blij en stroomden joelend en schreeuwend de trein uit naar een dorpje dichtbij: Tröbitz. We kregen daar eten en onderdak. Sommige mensen aten zoveel dat ze eraan doodgingen. Met een Tsjechisch gezin woonden we in één huis. We spraken Duits. Later zijn we naar Leipzig gebracht waar alle displaced persons verzameld werden. Een maand later werden we met Amerikaanse trucks naar Nederland gebracht en kwamen bij kasteel Valkenburg het land binnen.

HOE GING HET VERDER MET UW FAMILIE NA DE OORLOG?

We werden heel slecht ontvangen en kregen weinig hulp. Sommigen vonden

het maar lastig dat we terug waren. Mijn vader is opperrabbijn geworden. Hij sprak eens in de Nieuwe Kerk en vertelde hoe slecht de overlevenden uit de kampen in Nederland ontvangen waren. Schuster wil heel graag kwijt dat het belangrijk is de Duitse taal niet af te wijzen. Hij heeft in de oorlog goed Duits leren spreken, o.a. door te praten met het Tsjechische gezin. "Het is verstandig om Duits te kennen, vanwege de literatuur, de muziek, de wetenschap. Je moet de taal en het land niet verwarren met de slechte mensen."

SCHRIJVER: ANNEL VAN HOUTS

*In 2006, 61 jaar na dit Verloren Transport, is er een gedenkteken opgericht in het Holocaust Museum Yad Vashem in Jeruzalem. Ab Schuster was daarbij aanwezig.

MET DANK AAN:

Buurtbewoners, kinderen, tieners, ouders, verhalenvertellers. Combiwel Buurtwerk, Jongerenwerk en Kinderwerk, Cordaan Olympisch Kwartier, stuurgroep Olympisch Kwartier, diaconie Willem de Zwijgerkerk, Schrijfgroep, Stadsdorp Olympia, Mediacollege Amsterdam, woningcorporatie Eigen Haard, Bagel Best en bestuurscommissie Zuid.

Met enige trots bieden we dit boekje aan ieder die geïnteresseerd is in dit project aan. We hopen dat iedereen geboeid zal raken door al deze verhalen.

WERKGROEP HERDENKEN EN HERINNEREN IN DE STADIONBUURT:

Riet van Wees
Aly Cnossen
Annel van Houts
Linda Corlu
Ar Nederhof
Marleen Oostenbrink
Vanessa Hogendorp
Petra Beerling
Mirjam Simons

Colofon
Foto's zijn gemaakt door Aly Cnossen,
Riet van Wees, Vanessa Hogendorp,
Marleen Oostenbrink, Annelies Rigter

Eindredactie: Kamer 115
Drukwerkbegeleiding: Ar Nederhof
Vormgeving en druk: Stagiair Quincy
Kaagman van het Mediacollege
Amsterdam o.l.v. André Weel.

© Stadsdorp Olympia, 2023

